

G á s p á r    Margit: Nem akarjuk idézőjelben játszani, nem torzképet és karrikaturát akarunk játszani, hanem pártosan akarjuk a kort ábrázolni, úgy, ahogy volt, de pártosan. Itt nincs ellentmondás.

K e l e t i    László: Ez nemcsak az én problémám.

G á s p á r    Margit: Nem olyanfajta stílust akarunk, s helytelen is volna, ha torzképet rajzolnánk. Azt hiszem, azokban van főleg aggály, akik a Toporkov-könyvet olvasták, mert Toporkov írja le a Holt lelkek-kel kapcsolatos problémát, hogy: karrikaturát csinálni és úgy ábrázolni a kort kritikával, vagy pedig reálisan ábrázolni a kort s ezen keresztül a kritikát kifejezni. Feltétlenül ez a helyes megoldás, és nem is lehetünk más úton. De hogy ez bizonyos szokások erősebb kiemelését jelenti, bizonyos jelleg kidomborítását a figuráknál, bizonyos jellemző dolgok hangsúlyozását, az

természetes, ez már a szocialista realizmus munkamódszeréhez s a szocialista realista színésznek az ábrázoló módszeréhez tartozik.

Ha tehát azt akartad kérdezni, hogy torzképet akarunk-e rajzolni, amely csak torzít, szóval mindent felnagyítva mutat, idézőjelben akarjuk-e játszani a darabot, akkor azt mondom, hogy nem. De ha azt kérded, hogy realista módon és pártosan akarjuk-e ábrázolni a figurákat, akkor azt mondom, hogy: igen. Akkor lesz igazán torzkép is, anélkül, hogy torzítanánk, mert akkor lesz meggyőző, akkor lesz igaz.

K e l e t i László: Ez nagyon komoly dolog a játékstílus egysége szempontjából. Azért vagyok a legkényesebb helyzetben, mert utálok a ziccereket. A ziccer-szerep a reális színjátszás szempontjából a legveszedelmesebb.

G á s p á r Margit: Feltétlenül igazad van.

K e l e t i László: Nagyon nehéz a viccek halmaza közt megkeresni a helyes utat. Ahol ez nincs töményítve és süritve, ott könnyebb a kifutása a dolognak.

G á s p á r Margit: Ezzel kapcsolatban szeretnék valamit megemlíteni. Nagyon köszönjük a gyorsíró elvtársak segítségét, hogy a Szövetség jóvoltából pontos jegyzőkönyvet készítenek a mai előadásról és a beszélgetésünkről; remélhetőleg több példányban fogjuk megkapni a jegyzőkönyvet. Ezt azután a tagságnak feltétlenül rendelkezésre bocsátjuk további tanulmányozásra. Az az előadás is, amelyet Székely elvtárs kitűnően mondott el, olyan nagy anyagot ölel fel, hogy azt mindenki szeretné még egyszer átnézni s annak alapján az asztali próbán további szempontokat felvetni. Mihelyt megkaptuk a jegyzőkönyvet, a tagságnak rendelkezésre fogjuk bocsátani, részben azért, hogy a most jelen nem levők is elolvashassák, részben pedig azért, hogy az elhangzottakat mindenki elősebben feldolgozhassa.

S z é k e l y György: Egy gyakorlati példát hozok fel

arra, hogy a színészi eszközökben mit jelenthet esetleg ilyen kis aláhuzása egy figurának. Lehet, hogy sántítani fog a példa, de megpróbálom ezzel ábrázolni a kérdést.

Tegyük fel, hogy előfordult történelmileg olyan szituáció, hogy egy Afrika-kutató egy vad törzshöz került. Hatalmas vihar van, lecsapott a villám, s ezt a villámot a törzsfőnök, aki egyben nagy varázsló is, és az Afrika-kutató is egészen másképpen értelmezi. A törzsfőnök valami csodálatos isteni beavatkozást lát benne, az Afrika-kutató pedig megpróbálja megmagyarázni, hogy nem arról van szó, hanem erről és erről. Ez a két ember természetesen két, egymással élesen szembenálló pártot képvisel; az Afrika-kutató természettudományos álláspontot képvisel, a törzsfőnök pedig vallásos álláspontot. Ha ezt az egészet egy színpadi jelenetben, például egy operettben, ilyenfajta képben kell ábrázolni, s az eredetiben az volt a befejezése ennek a kis összeszólalkozásnak, hogy a törzsfőnök rendkívül mély hittel, komolyan megátkozta ezt az Afrika-kutatót, akkor hogyan jelentkezik ez színpadi viszonylatban, mondjuk, kritikával, vagy politikusan játszva? Valahogy úgy, hogy az átok komolyságával felemelt kéz egy bizonyos pillanatban túlhalad azon a határon, ameddig a valódi történeti eseményben eljutott, s az a mozdulat elér egy torz vagy humoros fokot, mint a színésznek eszköze arra, hogy ugyanezt a történelmi adottságot kifejezze.

A naturalisztikus ábrázolás hatása az, hogy a szereplő pontosan úgy átkozódik a színpadon, mint az a törzsfő Afrikában: ha ezt a színész egy kicsit aláhuzza egy plusz-mozdulattal, amely már torzit s amely már egészen picit a karrikaturát is jelzi, vagy pedig elváltoztatott hangon kezdi az átkozást, akkor ezek az eszközök lehetővé teszik azt, hogy az egyiknek a nevetségesebb voltát tükrözze a másiknak helyes álláspontjával szemben, anélkül, hogy teljesen torz képet adna, csak éppen egy bizonyos kis hangsullyal,

egy árnyalattal többet ad, mint a valódi történelmi eseményben előfordult.

Én azt hiszem, hogy egy ilyen kis plusz-jellemzés, amely még nem külsőség, csak az érzelemnek egy valamivel magasabb foka, az érzelem kifejezési eszközeinek valamivel jellegzetesebb volta, elegendő ahhoz, hogy az egyik álláspontnak a nyugalmával, nyugodt érvelésével szembehelyezzük a másiknak magából kiboruló, éppen ezért bizonytalanabbat mutató és elmuló jellegét. Megvan tehát az eszköz arra, hogy reális történelmi eseményeket, amilyennek a Luxemburg grófja egész történetét tekinthetjük, mindegyik szereplő a maga kis pluszával, helyes irányban satírozzon és huzzon alá, ami nem azt jelenti, hogy megváltoztatjuk a betűket, hanem csak egy kis árnyalatot teszünk hozzá. Gyakorlatilag ez ennyit jelent.

Az állásfoglalás vitathatatlan, kitűnik, hogy az illető, aki játssza, melyik oldalon áll, tehát a politika és a realitás ezen a ponton teljesen egybevig és összefügg. De ezen túl, hogy példa is legyen, hatóereje is legyen, egy kissé aláhuzunk. Ezen túlmenni nem szükséges.

Hivatkoztál arra, hogy száz-kétszáz éve ez a színészet, akkor is, most is ugyanugy át kell élni a szerepet. Azelőtt hiányzott azonban ebből a tudatosság, mely az állásfoglalást jelzi ezek mellett a művészi alkotások mellett, a tudatosság az, amelyet újként hozott a szocialista realizmus. Ez azonban még nem jelenti azt idézőjelben, hogy "nos, politizáljunk egyet a színházon keresztül!", hanem egyszerűen csak így tudunk látni, hogy egy kicsit aláhuzunk.

D é n e s György: Keletinek igaza volt abból a szempontból, hogy amikor Schiller Ármány és szerelem című darabját bemutatták, lehetetlen volt, hogy ne politikusan játsszák, tehát már akkor is játszottak politikusan.

K e l e t i László: Sztanyiszlavszkij maga megmondja, hogy sok meglévő dolgot foglalt egy rendszerbe. Nehogy félreértés legyen, ha volt rá anyag, akkor azelőtt is játszottak így.

A Havasi kőrtnél nagyszerűen sikerült a néma személyzet munkája. Ugy gondolom, hogy a néma személyzet és az énekkar művészeinek még fokozottabban kellene próbákat tartaniok mozgásból és alkalmazkodásból. Ez még nehezebb, mint a Havasi kőrtnél, mert itt frakkban és estélyi ruhában kell beállítani. Ugy kell játszaniok, hogy ne rontsák a színész játékát. Rögzítsék le tudatosan az egészet az elejétől a végéig, minden mozdulatot számítsanak ki, mert az ilyen estélyeknél ez veszedelmes. A bírósági jelenetben is, mindenütt az a célja és hivatása a darabban a néma személyzetnek és az énekkarnak, hogy a kort visszaadják, tudniok kell, hogyan állnak, ülnek, beszélgetnek, hogyan tartják a legyezőt

és a cilindert. Nagyon kell vigyázni, hogy ne halasszák ezeket a próbakat az utolsó napokra, különben káosz lesz és felborítja a színészek játékát. Nem nagyképűség ez tőlem, de még a széket is meg kell tudni fogni, veszedelmes ezt az utolsó hétre halasztani, mert abban a korban másképp kellett járni, ülni, viselkedni, enni, köszönni.

O r m a i Miklós: Nagyon köszönjük Keleti elvtárs figyelmeztetését. Valóban gondoltunk is erre, elhatároztuk, hogy a csoportos szereplők rész munkájának kidolgozására külön napokat szentelünk, ha lesz rá mód heteket is fordítunk arra, hogy minden egyes csoportos szereplő történetét megírjuk, hogy miért jelenik meg a színpadon, hogyan foglal állást ebben a helyzetben és cselekvéssorozatban, vagyis erősen kidolgozzuk, amit mondtál.

K e l e t i László: Lehet, hogy nehéz, de mégis meg kell csinálni, hogy ne nézzük játék közben a karmestert, mint a kigyó a nyulat. Én nem vagyok muzikális, ha két hegedűt láttam, elájultam, de arra büszke vagyok, hogy nem látja a közönség, mikor kezdek énekelni. Ebben a darabban ezerszeres ez a veszély, mert itt társaság van a színpadon, társadalmi élet folyik, itt nem azért megyünk be jobbról, hogy bal kettőn kimenjünk. Ez is hozzátartozik a realista színjátszáshoz. Ezért tetszett nekem annyira a Hamlet a Nemzeti Színházban, mert ott láttam egy alabárdost, aki órákig állt mereven. Így tudtak élvezni Hamlet jeleneteit, mert az alabárdos nem zavart, sőt aláhuzta a játékot, láttam, hogy a várat őrzik, itt katonaság van. Ha egyszer is pihenj állásba ment volna át, kész lett volna az egész Hamlet. Bármilyen mulatságos, ez nagyon fontos. /Felkiáltások: Igaz! Így van! - Ilénk taps./

O r m a i Miklós: Nagyon fontos, amit Keleti elvtárs mond, a csoportoknak a színpadon való elhelyezése, hogy megtaláljuk a reális játék formáját, de ugyanakkor nem lehet elvetni, hogy fél szemük való-

ban a karmesteren is legyen. Ez teljesen beállítás kérdése.

K e l e t i László: Nem beállítás kérdése. Nem lehet hátrafelé ugrálni feltárt kezekkel. Ezt valahogy össze kell hozni.

G á s p á r Margit: Tény az, hogy a kórus mozgatása tekintetében Ormai elvtársnak az a feladata, hogy a kórus lássa a karmestert, de ne nézze.

M i k ó András: Ez nem csak a kórusra vonatkozik.

G á s p á r Margit: Nagyon komoly feladat. Nagyon nehéz összeegyeztetni, hogy a karmestert látni kell, de nem szabad nézni.

K e l e t i László: Ezzel nem akarom a kórust lekritizálni.

G á s p á r Margit: Ez műfajunknak egy nehéz problémája, amelyet komoly munkával kell megoldani.

M i k ó András: Ezt úgy hívják, hogy kontaktus. Állandóan tudnunk kell, hogy a karmester hol tart, mit kíván, mert ha elfeledkezünk a karmesterről, akkor csak olyan vészfékszerű megoldás lehetséges, hogy felriadunk: Jaj, Istenem, mi van? Viszont ha állandóan kontaktusban vagyunk a karmesterrel, akkor tulajdonképpen el is feledkezünk róla. Hiszen ha járunk, sem gondoljunk arra, hogy most a bal, majd a jobblábunkat tesszük előre, hanem tudjuk, hogy a föld alattunk van és csak akkor fogódzunk meg, ha kicsuszik a lábunk alól. A karmestert meg kell szokni. Nem azért szoktam hadonászni a próbákon, mintha magamat remek karmesternek tartanám, hanem, hogy a színész szokja meg. Az operaénekesek, akikkel eddig dolgoztam, megszokják a próbán, hogy énekelnek bele a nagy világba, a legnagyobb színésznek gondolják magukat a világon, de amikor az előadáson szembekerülnek a karmesterrel, akkor azt mondják magukban: sajnálom, most nem lehet mit csinálni, mert most nézmem kell, hogy mit mutat a karmester. Gyakori hadonászásom oka, hogy a színész megszokja a vezénylést. Változtatni is

*Aloketam*

a ritmuson és megbizonyosodok róla, hogy a kontaktus megvan-e. Ha a színész megszokja a karmestert, akkor olyanná válik számára, mint a föld a lábunk alatt, amitől még nagyon jól tud másra gondolni. Ez kizárólag gyakorlat kérdése és ezeknek az elvi alapoknak az elfogadása. Ha akarjuk, meg is fogjuk tanulni.



O r m a i Miklós: Nagyon helyes megállapítás a kontaktus kérdése. Szeretnék erre egy közeli személyes példát felhozni, s remélem, ez hasznos lesz a továbbiakban. A Szelistyeiben igen kényes énekbevéágások vannak. Én nem vagyok jóhangu énekes, sőt nagyon rosszhangú énekes vagyok. Az előadás szünetében az énekkar s a zenekar valamennyi tagja és a karmester azzal jött hozzám, hogy mindenegybes bevéágásnál pontosan vágtam be, s nem néztem Gyulai-Gál Ferire. Nem néztem, de a kontaktus véges-végig megvolt: igyekeztem a szinpadai játékot úgy rögzíteni, hogy mindenegybes belépésnél ott ment el a szemem a Feri pálcáján. Megpróbálom erre az énekkar tagjait megtanítani, s akkor elérünk oda, hogy valóban látják, de nem érzik a karmestert.

K e l e t i László: Ezt meg lehet csinálni; éppen az Anyegin második felvonásának az első képe, ahol nagyon nagy kórus van, ilyen szempontból tökéletes produkció.

G á s p á r Margit: Tekintve, hogy Mikó elvtárs Dobrovszkival együtt ~~amikor~~ dolgozott, minden reményünk megvan, hogy komoly tapasztalatosserére fog sor kerülni.

K e l e t i László: Ezt is meg kell csinálni, ha a Luxemburg grófjával döntő győzelmet akarunk.

M i k ó András: Még valami hozzátartozik a kontaktushoz: az énekszerepeket rendkívül pontosan kell tudni, szóval memorizálni sem lehet az éneket, mert akkor ugyanugy kicsuszik a föld alólunk, mintha a karmester mást akarna, mint mi.

R á t o n y i Róbert: A prózai részhez szeretnék még szólni. A múltban volt egy-két differencia a társulat tagjai s a rendezőség közt, - nem éppen veletek. Különösen olyan darabnál, ahol a színész nagyon szereti a szerepét s ezért izgatja is a megoldás. A színészeknek is van munkamódszerük. Van olyan színész, aki könnyen tanul, s van olyan, aki nehezebben tanul. Olyan színész

is van, aki már a harmadik próbán tudja a szerepét, de még nem akarja olyan flottul mondani, még gondolkodik a szavakon, hogy hogy' esik, hogy' puffan. Ez nem azt jelenti, hogy nem tanulta meg a szerepet, csak egy kis türelmet kér. Az ember ilyenkor szeret egy kissé kapiskálni, hiszen van idő. Azt is meg lehet csinálni, hogy már az első héten pergésszerűen menjen a dolog, de a színészek nevében szeretném kérni: adjanak időt arra, hogy egy kicsit próbálkozzunk, hogy ne legyen verkliszzerű dolog. Eddig úgy volt, hogy kiírták: az ötödik napon teljes szereptudás. Ennek is megvan az előnye, de akkor rettenetesen nehéz munka következett: mindenki a rossz rutinjával elkezdte mondani a szöveget, volt egy nagy pergetés, de belülről sehol semmi, s azután nagy munkával lehetett csak a gépiességet átalakítani. /Helyeslés és taps./

M i k ó András: Először az utolsó mondatra felelek. A munkamódszer a zeneszámoknál egészen más, a zeneszámokra ez nem vonatkozik. A zeneszámokat tökéletesen tudni kell, addig nem is lehet hozzáfogni a szindarabhoz.

R á t o n y i Róbert: Én azt kértem, hogy addig ne rendezzünk be dolgokat, míg nem stabil az egész.

M i k ó András: De viszont a zenével sietni kell, avval nem kell meditálni, hiszen az le van írva. Persze, két óra alatt ezt senkisé is kívánja. Ami pedig a szerep prózai részét illeti, én sem hiszem, hogy helyes túlzottan sietni vele. Éppen ez a meditálás nagyon hasznos a szerep kialakításánál. Nem hiszem, hogy ilyen irányú differenciáink lesznek. Ami a szerep zenei részét illeti, itt más a helyzet, ennek a megtanulása nem meditáció, hanem szorgalom kérdése, s ha itt türelmetlenség fog fellépni, akkor az indokolt lesz.

K e l e t i László: Az se történjék meg, hogy ha az nagy

egyik színész már birtokában van a szerep tudásának s már tudja, hogy mit kell csinálni, de a partner még bizonytalan bizonyos dolgokban, akkor az, aki már tudja a szerepet, leszögez bizonyos dolgokat, ami nem mindig stimmel, ha a másik szereplő is tudja már a szerepet s van egy elképzelése, ami ugyan nem árt a másik szereplőnek, de ő leszögezte, hogy a játék így van beállítva. Világos ez?

M i k ó    András: Nem világos, mert a játékokat szeretnénk közösen leszögezni s a többiektől függetlenül senkisé sem fog játszani.

K e l e t i    László: Az más. Csak a rendezővel közösen leszögezett játék legyen. Ez a kérésünk.

M i k ó    András: Kiván még valaki szólni?